

leżących do wspomnianej wyżej tradycji jest uzasadnioną i znamieną z punktu widzenia historyczno-religijnego, co jednak nie czyni rzeczą bezużyteczną studium założeń teologicznych, duchowych i etycznych, które mogły zachęcać tych autorów do wykorzystywania w charakterze argumentów również motywacji protologicznych, wspomnianych w tym dokumencie, jak: "podwójne stworzenie", "uprzednia wina" uzasadniająca kataskeuē seksualną, lub bardziej ogólnie - fizjologiczną człowieka. Na tego rodzaju wykorzystywanie mógł także wpłynąć pogląd, że przez narodzenie człowieka staje się synem Adama, a zbawienie osiąga się tylko przez nowe narodzenie.

3. Protologicznej motywacji enkratei z jej enkratycznymi i hellenistycznymi początkami nie da się wyjaśnić jedynie nauką i chrześcijańskim praktykowaniem wstrzemięźliwości i ascezy. Pierwotnie bowiem zarówno ta nauka, jak i praktyka, były motywowane eschatologiczną perspektywą Królestwa, wewnętrznym nastawieniem na całkowite oddanie się Panu /bez dzielenia serca/, pragnieniem naśladowania Chrystusa i wpływem niektórych tekstów Biblijnych, jak Mt 19,12 i 1 Kor 7.

Opracował wraz z przekładem
dokumentu z języka włoskiego
ks. Stanisław Longosz

III. Colloquium Origenianum III

W dniach 7-12 września 1981 r. odbyło się w Manchester III Kolokwium Orygenesowskie. Warto tu przypomnieć, że pierwsze tego rodzaju spotkanie orygenistów całego świata odbyło się w Montserrat w 1973 r., drugie zaś w Bari 1977 roku¹.

1 Zob. sprawozdanie "Bulletin de litterature ecclésiastique" 79/1978/ 140-142, jego zaś akta: Origeniana Secunda. Second colloque international des études origéniennes /Bari 20-23 septembre 1977/. Textes rassemblés par M. Crouzel et A. Quaquarelli. Quaderni di "Vetera Christianorum", Roma 1980, s. 403

Za merytoryczną i organizacyjną stronę sympozjum w Manchester odpowiedzialny był irlandzki anglikański biskup profesor patrystyki i historii Kościoła na Fakultecie Teologicznym miejscowego uniwersytetu, znany orygenista² R.P.C.Hanson. Wspomagałi go w tym koledzy z Fakultetu: prof.B.Drevery³ i dr Bauskham. Spotkanie zgromadziło 60 osób /34 Brytyjczyków, 10 Włochów, 6 Amerykanów, 3 Niemców, 3 Holendrów, 2 Francuzów, 1 Irlandczyka i 1 Duńczyka/, wśród których nie było niestety tym razem wielkich autorytetów orygeniańskich.

Otwarcia sympozjum dokonał wicekanclerz uniwersytetu w zabytkowej auli John Rylands Library. Referat inauguracyjny na temat: "Osobowość Orygenesesa" wygłosił znany francuski orygenista Henri Crouzel, który na wstępie stwierdził, że przy odczytywaniu osobowości wielkiego Aleksandryjczyka nie można się ograniczać jedynie do przekazanych źródeł biograficznych /Grzegorza Cudotwórcy, Pamfila i Euzebiusza/, ale trzeba także uwzględnić całą jego twórczość przyjmując równocześnie ewoluującą jego poglądów. Orygenesesa zaś scharakteryzował jako człowieka, mistrza życia i teologa. Oceniając jego postawę życiową nie można powiedzieć, że był skrajnym regorystą /samokastracja w oparciu o tekst Mt 19,12/, gdyż pod koniec życia stał się człowiekiem wyjątkowo umiarkowanym. Podobnie przy omawianiu jego teologii należy pamiętać o jego fundamentalnej zasadzie poszukiwania prawdy $\epsilon\nu$ $\gamma\upsilon\nu\nu\alpha\sigma\tau\alpha$ jak pisał Pamfil, nie opierania się na określonych i ustalonych pozycjach, ale na sygnalizowaniu hipotez, otwieraniu szerokich dróg, bez chęci ustalania czegokolwiek lub określania czy definiowania ostatecznego kształtu nauki, jak to miało miejsce w późniejszym Kościele. Jego teologię, według prelegenta, można porównać do rozległego oceanu, z jego przypływami i odpływami, ze spokojem i burzami. Wszystkie

2 Autor: Origen's doctrine of tradition, London 1954; Allegory and Event, London 1959; Saint Patrick, Confession et Lettre a Coroticus, Paris 1978, Sch 249.

3 Autor: "Origen and the doctrine of grace", London 1960.

późniejsze anatemy i potępienia Orygenesesa w IV, V i VI wieku wynikały właśnie z braku znajomości tej metody, że do poszukiwania prawdy podchodził γυμναστικῶς.

Konkretną ilustracją metodologiczną prelekcji H.Crouzela był drugi referat Szkota J.M.Wista: "Stoicy i platonicy u Orygenesesa". Na przykładzie wybranego tekstu z "Contra Celsum" IV, 62-70 o naturze zła, prelegent ukazał metodę argumentowania Wielkiego Aleksandryjczyka, jego mistrzowską swobodę konfrontowania różnorodnych opinii platońskich i stoickich wraz z wykazaniem ich sprzeczności.

W trzecim referacie p.t.: "Deus Hebraeorum - Deus Christianorum" Włoch F.Giuseppe Sgherri zajął się stosunkiem Orygenesesa do żydowskiego i chrześcijańskiego pojęcia Boga. Analizując problem referent odróżnił pojęcie Boga starotestamentalnego od pojęcia Boga współczesnego sobie judaizmu, podkreślając jednak, że zarówno pojęcie judaistyczne, jak i chrześcijańskie, było stałe i niezmienne, oparte na danych biblijnych, w przeciwieństwie do ujęć pogańskich i spekulacji filozoficznych. Swoje wywody ilustrował fragmentem "Contra Celsum" I, 21, gdzie zarówno żydzi, jak i chrześcijanie uważają Boga za byt stały i niezmienny / τὸ ἀπρεπτον καὶ ἀαλλοιωτον /. Inną platformą łączącą żydów i chrześcijan są wspólnie używane biblijne imiona Boga, a szczególnie imię "Jahwe", które Septuaginta przełożyła terminem [8] ὄν.

W czwartym referacie p.t. "Orygenes a Ewagriusz Pontyjski" prof.F.X.Murphy starał się dać zarys etyki i eschatologii wczesnochrześcijańskiej zaznaczając, że pewne ich stałe stoicko chrześcijańskie elementy powtarzają się już od Orygenesesa, poprzez Kapadoczczyków aż do Ewagriusza. Doszły do nich pewne nowe uzupełnienia z ascetycznych doświadczeń Ojców Pustyni. Mówiąc więc w tym względzie o zależnościach, trzeba zawsze uwzględniać ewolucję historyczną i kontekst społeczno-regionalny.

Ostatni wreszcie referat "Refleksje o platonizmie chrześcijańskim u Orygenesesa i Augustyna" prof.H.Chadwicka poruszał problem zależności Augustyna od Orygenesesa. Prelegent rozpoczął od omówienia studium B.Altanera, "Augustinus und Origenes"

/"Historisches Jahrbuch" 70/1951/ 15-41/, ukazując kořzystanie Augustyna z pism Orygenesu poprzez przekłady Rufina i Hieronima. Zaznaczył przy tym, że są między nimi nie tylko punkty styczności, ale i rozbieżności /np. pogląd na pochodzenie duszy, grzech pierworodny, zmartwychwstanie ciał itd./.

Nie mniejszym zainteresowaniem cieszyły się popołudniowe komunikaty podzielone na grupy tematyczne i językowe, które dostarczyły ciekawych informacji na temat samego Orygenesu oraz źródeł i późniejszych losów jego nauki. Mówiono więc o orygenesowskiej soteriologii, o teologii Komentarza do Ewangelii św. Jana, o przypisywaniu niemal magicznej siły niektórym nazwom /images bestiales/, o jego stosunku do obrazów i rzeźb, o krytycznym tekście i hermeneutyce jego traktatu "Peri Pascha", o ludzkiej duszy Jezusa, o znaczeniu cytatu Dn 12,3 w Komentarzu do Ewangelii św. Mateusza, o znaczeniu historii /archè i telos/ u Orygenesu i Grzegorza z Nyssy, o brudach grzechu /sordes peccati/ i phthorà u Orygenesu, o sapiencjalnej chrystologii szkoły Aleksandryjskiej, o drugim bogu u Numeniusza, o orygenizmie Metodego z Olimpu, o dacie kompilacji "Filokalii" Orygenesu, o Orygenesie i reformacji, o Orygenesie w XX w.

W późnych godzinach wieczornych prowadzono następujące seminaria pod kierunkiem profesorów: H. Crouzel - Wydania traktatu Περὶ ἁρχῶν; R.P.C. Hanson - Orygenes w sporach arian- skich; U. Bianchi - Uwagi krytyczne na temat książki Daniélou o Orygenesie; S.G. Hall - Περὶ πνοῶν odkryta i opublikowana; H. Vogt - Uwagi na temat Komentarza do Ewangelii św. Mateusza /seminarium trwało 4 wieczory/; F. Ledegang - Chrystologia życia Orygenesu; G. Rostok - Orygenesowskie pojęcie Objawienia; L. Lies - Orygenesowska nauka o Eucharystii; B. Drevery - Historyczne i kanoniczne znaczenie potępienia Orygenesu.

W chwilach wolnych od obrad uczestnicy mogli korzystać z wycieczek i zwiedzać średniowieczne miasto Chester ze starożytnymi murami i resztkami teatru, najstarsze części John Rylands Library lub podmiejskie okolice Manchester. Brak wielkich autorytetów dodawał obradom charakteru kameralnego oraz zachęcał do dyskusji nawet mniej odważnych i kompetentnych.

Akta symposium przygotowuje do druku Wydawnictwo Uniwersytetu Rzymskiego⁴. Pod koniec symposium ustalono, że następne IV Orygenesowskie Kolokwium poświęcone ortodoksyjności Orygenesesa odbędzie się w 1985 r. w Innsbrucku na 1800 rocznicę jego urodzin. Życzyć by sobie należało, aby tym razem wzięli w nim udział również Polacy, których także zaczyna interesować ta fascynująca postać starożytności chrześcijańskiej, jak o tym świadczy zwiększająca się liczba orygenesowskich przekładów.

ks. Stanisław Longosz

IV. SYMPOZJUM O ODKRYTYCH LISTACH ŚW. AUGUSTYNA

Z inicjatywy dyrektora Instytutu Studiów Augustyńskich i przy poparciu francuskiego Narodowego Ośrodka Badań Naukowych /Centre National de la Recherche Scientifique/ zorganizowano w opactwie Saint-Germain-des-Pres w dniach 20-21 września 1982 r. dyskusję "okrągłego stołu" na temat ostatnio odkrytych, dotychczas nieznanych, 29 listów św. Augustyna¹. Odnalazł je przed kilku laty pracownik Uniwersytetu Wiedeńskiego Jan Divjak najpierw w XV-wiecznym marsylińskim /BM 209/, a następnie XII-wiecznym paryskim /BN 16861/ rękopisie² i opracował je krytycznie w formie tezy doktorskiej³. Spotkanie zgromadziło w słynnym miejscu, gdzie przed 300 laty mauryni rozpoczęli wydawanie dzieł św. Augustyna, ponad 50 specjalis-

- 4 Obszerniejsze sprawozdanie z tego symposium zob. H. Crouzel, *Le troisieme Colloque Origenien*, "Bulletin de litterature ecclesiastique" 83/1982/ 216-218; R. Scognamiglio, *Colloquium Origenianum Tertium*, "Nicolaus" 10/1982/ 155-159.
- 1 Obszerniej na ten temat por. G. Madec, *Table ronde du CNRS sur les "Lettres de Saint Augustin nouvellement decouvertes"*, "Revue de l'Institut Catholique de Paris", 1982, nr 4, 93-95.
- 2 Por. G. Madec, *Du nouveau dans la correspondance augustinienne*, "Revue des Etudes augustinienne" 27/1981/ 1-2, 56-66.
- 3 *Sancti Aureli Augustini opera. Epistulae ex duobus codicibus nuper in lucem prolatae*, rec. J. Divjak, CSEL 88, Vindobonae 1981, LXXXIV + 234.